

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Danskeren 1

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Danskeren 1", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 625. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1848_941-txt-shoot-idm24264.pdf (tilgået 13. juli 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Den Danske Høiskole, den Latinske Minister og Rigsdagsmanden fra Præstø.

Det var da saa tæt som muligt ved "Terminen" – Skjøndt "Termin" er et fremmed Ord, veed Læseren nok, hvad det betyder i daglig Tale; men at det i sig selv er en "Grændse" veed han maaskee ikke, og det var dog hvad jeg især tænkte paa., vel ikke "ellefte Juni", men hvad der løber ud paa det samme "ellefte December", at den første Dyst stod mellem "Dansken og Latinen" paa vor Rigsdag, og skjøndt det gik med denne Tvekamp ligesom med Kampen ved *Dyppel* og med saamange smaa Slag i denne Verden, at man paa begge Sider tilskrev sig Seieren, saa troer jeg dog "de Danske vandt", og jeg vil i denne Henseende meddele Læseren en Bemærkning, jeg, som Historiker, har havt overflødig Leilighed til at gjøre, *den* Bemærkning nemlig, at naar Seiren ved et Møde, 626enten i aaben Mark eller inden fire Vægge, synes tvivlsom, da skal man blot give Agt paa den *følgende Bevægelse*, og kan da være sikker paa, at hvem der trækker sig tilbage, har tabt indtil videre, om han saa end nok saa ærlig forsikkrer, at han "kan føle paa sin Samvittighed" ikke blot, at han har *Ret*, men at han har *Lykken* med sig.

Nu, man vinder ikke stort ved smaa Slag, om de end igrunden er seierrige, det har ingen bedre erfaret end vi Danskere iaar, som skal ikke rose af "Profitten", der bogstavelig "gik i Arbeidslønningen", men Smaafolk vinder aldrig store Seire, uden de finder dem i at begynde smaat; thi det rette Mod voxer kun paa Valpladsen, og ingensteds sees det bedre, at kun Øvelse gjør Mesteren, saa paa Danskhedens og den Danske Høiskoles Vegne er jeg *indtil videre* velfornøiet med den lille, snarere dunkle end glimrende Seier, som Rigsdagsmanden fra Præstø paa deres Vegne vandt i Løverdags, den første Løverdags i det ny Kirkeaar, der vel endnu ingen Indflydelse har faaet paa Almanakken, men har dog allerede lidt iløn paa Tidens Løb.

Først vil jeg nemlig i al Hemmelighed, som hos os endnu hører til "Dagens Orden", betro Læseren, at blot for at vise sig paa Rigsdagen og dristig træde Latineriet og Latinskolen under Øine, maatte Danskheden og den Danske Høiskole vinde en lille Seier hos Rigsdagsmanden selv, der vel ikke noget Øieblik egenlig 627var tvivlsom, men dog, som alt heneden, indtil videre *uvis*. Sagens og hans nærmeste Venner fandt næsten alle, det var et Vovestykke at bringe Spørgsmaalet om den Danske Høiskole frem paa Rigsdagen, saa at sige, lige i Næsen ad den grundmurede Latiner, som selv "i fremmede Lande" har Berømmelse for at være en "Ciceronianer" af første Skuffe. Da jeg i Talens Løb berørte denne Ministerens *Berømmelse*, anmærkede vel vor høistærede Formand, at hvad der var "udenfor Huset" ogsaa i Huset skulde være uden Omtale; men dels glemde vel Formanden i dette Øieblik, at Ministeren *ei* længer er *Medlem* af Huset, og dels har det nok altid været tilladt i Huset at indrømme især sine Modstandere deres *Berømmelse* udenfor Huset., saa jeg maatte ganske alvorlig foreholde mig selv, at den paa Pluddervælsk saakaldte "Interpellation" var dog paa Dansk hverken meer eller mindre end en "Forespørgsel", som selv de spageste Præstemænd for dum vovede at gjøre til det Høikongelig Danske Cancelli, saa jeg maatte skamme mig for den gamle Stridsmand, jeg var, om jeg ikke engang turde gjøre en *Forespørgsel* til den folkelig ansvarlige Minister for Danmarks Skolevæsen, især, da hvem der veed det værste, kan aldrig forspørge sig.

Altsaa, det var allerede en lille Seiervinding, at jeg virkelig forespurgde mig høit og lydelig paa Rigsdagen hos Ministeren, om den Danske Høiskole i Sorø, som ved et Kongebrev fra ifjor blev oprettet, iaar var sunket i Graven med sin Kongelige Stifter, eller om 628det kun var Marts-Ministeren, der havde lagt Dølgemaal paa den? Herved tog jeg mig tillige saa godt, som jeg, efter Omstændighederne, kunde, den Frihed at oplyse Spørgsmaalets *folkelige* Vigtighed, da jeg vel maatte spørge om den Sorøske Høiskole i det Hele, og ei vilde dølgje, at den ligesaavel var oprettet til en *friere* Dyrkelse af Videnskaberne end den Kjøbenhavnske, som til at skaffe Folke-Ungdommen bedre Grund i Modersmaalet og bedre Kundskab om Fædernelandet og alt hvad Dansk er, end den hidtil havde nogen offentlig Leilighed til at erhverve; men at det dog kun var paa denne Høiskolens *folkelige* Side, jeg her lagde Vægt, og kun for dens Skyld jeg som Rigsdagsmand rettede en Forespørgsel til Ministeren. Endelig stræbde jeg lidt dristig at lægge den ærede Forsamling paa Hjerte, at det netop var i *dette* Huus og paa *denne* Rigsdag, hvor en ny Grundlov for Danmarks Rige skulde drøftes, en ny Grundvold for Fremtiden skulde lægges, vi baade dybest maatte føle Savnet hidtil af en saadan Dansk-folkelig Høiskole, og varmest føle Ønsket om en saadan folkelig Oplysnings-Anstalt for Fremtiden.

Saaledes stræbde jeg, saavidt muligt, at klare Sagen og at betage Spørgsmaalet den Skarphed, det ved hvad man kalder "den haarde Skæbne" eller "Tilfældets Luner" nødvendig havde, hvor den gamle Dansker, som i en heel Menneske-Alder *enestaaende* 629havde kæmpet for den Danske Oplysning, uden at vige for nogen Modstand, ændse nogen Spot eller trættes ved noget *Feilslag*. Af denne hele Sætning findes i Rigsdagstidende (No. 58) kun et sørgeligt Spor, som "min *enestaaende* Tanke", saa at, skjøndt "Hastværk" vistnok ogsaa duer til at *fange Ord*, er det dog her ikke lykkedes., spurgde en Minister om den Sorøske Høiskole, der var mange Kjøbenhavnske Professorer og især den Latinske Professor en Torn i Øiet. Ligesom det imidlertid er et sjældent Lykketræf, uden alle Konster at slaae to Fluer med eet Smæk, saaledes lykkedes det mig ogsaa kun halvt hvad jeg i det Hele vilde; thi vel fik jeg Sagen ret godt klaret fra *min* Person, men fik slet ikke *Ministerens* Person klaret fra *Sagen*, og derved fordunkledes naturligviis Striden, saa den kom til

mere at ligne en Tvekamp mellem den magthavende Latiner og en stakkels overseet Dansker, end hvad den dog egenlig var: en Forpost-Fægtning mellem Danskheden i sit Hjem og Latineriet i Flugten.

Naar man nemlig vil have et rigtigt Overblik af den lille Rigsdags-Begivenhed, da maa man først og fremmest lægge Mærke til, at skiøndt Ministeren noksom viste, det var hans Hensigt at træde i sin faldne Forgængers Fodspor og stille hele den Sorøske Høiskole i Bero, til den blev glemt eller kunde uden Opsigt aldeles ophæves, saa turde han dog ikke forsvare sin 630ulykkelige Formand med, at Høiskolen i Sorø, som et Oprør baade mod Latineriet i det Hele og mod "den latinske Stiil" i Besynderlighed, *burde kvæles i Fødselen*; men han indskrænkede sig til at *undskylde* ham og sig selv med det altfor store "Ansvar", man vilde paadrage sig ved at udføre et Kongebud, man ikke længer kunde føle sig dækket af, med Pengetrangen i Krigens Tid og med den grundige Grundsætning, ikke at røre ved det Enkelte før man var færdig med det Hele. Denne Undskyldning, seer man vel strax, var ikke selv ganske reen, og gjorde da end mindre "mange Giæs rene"; thi dels har Marts-Ministeriet dristig paataget sig Ansvaret for anderledes uforsvarlige Ting end Udførelsen af et Kongebud til Folkegavn, dels havde Sorø selv tilstrækkelige Midler til sin Høiskole, og endelig var Planen til den Sorøske Høiskole en *heel* ny Underviisnings-Plan, som man vel kunde have grundede Betæneligheder ved strax at giennemføre i Kiøbenhavn og overalt, men aldrig ved at *prøve* i Sorø. Selv i Henseende til den Sorøske Høiskoles *videnskabelige* Side maatte det da for en Minister, som indsaae Nødvendigheden af at give hele Underviisningsvæsenet fra Middelalderen en ny til Tidens Krav svarende Skikkelse, været meget ønskeligt at see det *prøvet* i Sorø, om man ikke ligesaa vel giennem de levende som giennem de døde Sprog kunde komme til Forstand paa Menneskelivet og blive dygtig til i alle dets Stillinger 631at ære Mennesket og gavne Fædernelandet, og i Henseende til den Sorøske Høiskoles *folkelige* Side, da kunde jo ingen Minister have mindste Undskyldning for sin Nølen, naar han ikke turde drage en almindelig Folkedannelses Nødvendighed i Tvivl; thi til en saadan havde og har vi jo slet ingen hverken gode eller slette Anstalter, saa selv en maadelig vilde være en stor Vinding. Marts-Ministeren for vort Skolevæsen havde desuden i sit bekiendte *Omgangsbrev* (paa Pluddervælsk "Circulaire") udtrykkelig indrømmet Trangen til nye Anstalter for Folkedannelsen, og skiøndt Efteraars-Ministeren aabenbar kun nødig fulgte Foraars-Ministeren i dette for en Modstander af den folkelige Høiskole aabenbare Feiltrin, ja, skiøndt han øiensynlig stræbde at snoe sig fra den farlige Indrømmelse, snart ved at pege paa den Danske Jordbund, der jo naturligviis af sig selv maatte opskyde gode Danskere, snart ved at løbe let over de forrige Latin-Skoler, der i Danmark nødvendig maatte forudsættes at give hele den *lærde* Dannelse en Dansk Tone og Farve, og endelig ved at tage Rigsdagsmændene paa deres ømme Sted og spørge dem, om de ikke fandt, at Rigsdags-Huset var selv den ypperligste Folkeskole; desuagtet maatte Ministeren dog omsider gaae til den Bekiendelse, at der rigtignok endnu ved Folke-Oplysningen var et vist Hul, hvortil der fattedes en Pind, og et vist Savn, som burde afhjelpes. For at undgaae den Danske Høiskole 632i Soer, uden dog at slaae en tyk Streg over Folkedannelsen, som noget andet end den vildfremmede Forgiørelse i Latin-Skolen, maatte altsaa November-Ministeren tye til Marts-Ministerens saakaldte "Amtskoler", som vel ikke havde vundet Bifald, men kunde dog ved muelige Ændringer muelig vinde det, eller kunde dog afvæbne den Beskyldning, at man slet intet havde gjort eller vilde gjøre for den almindelige Folke-Oplysning og Folke-Dannelse.

Ved denne Indrømmelse er nu egenlig den stridige Grund rømmet; thi har man først indrømmet, at vi trænger til en egen Folke-Oplysning og Folke-Dannelse, som hverken Latinskolen eller Realskolen eller Almueskolen giver, da har man opgivet den "Hals og Haand", paa Pluddervælsk "Absolutisme", i Aandens Rige, uden hvilken Latineriet umuelig kan blomstre ved sit "døde Hav" og bære sine askede Sodoms-Æbler, og Spørgsmaalet bliver da kun, om *folkelig* Oplysning og Dannelse for Øieblikket bedst kan fremmes ved en Høiskole i Sorø, som selv har Midler til at reise sig som ved et Trylleslag, eller ved Amtsskoler, som man først skal samle eller presse Midler til, og Folkets sunde Sands vil da sikkert strax erklære sig for det *første*, især da det er indlysende, at lykkes det kun med Høiskolen, da har det ingen Nød, at den skulde komme til at staae ene, eftersom i *Aandens Verden* det 633Høiere altid indslutter det Lavere i sig og udvikler det levende af sig.

Forsaavidt altsaa som en *folkelig* Oplysnings-Anstalt, væsenlig forskiellig fra Latinskolen under alle sine Benævnelser og i alle sine Grene, var *min* og ingenlunde Ministerens Sag, saa vandt aabenbar Rigsdagsmanden fra Præstø *sin* Sag, som den kunde vindes ved en blot "Forespørgsel" til Ministeren, og naar det desuagtet, efter Rigsdagstidendens Bifaldstegn, kan synes, som Ministerens Anskuelse vandt *mest* Bifald, da er det kun et Skin, som skuffer; thi saasart man paa den ene Side seer efter, *hvad* der i Ministerens Tale fik Bifald, og paa den anden Side faaer at vide, at Bifaldstegnene ved en besynderlig Uagtsomhed er *forsatte* og nogle meget oplysende Ord udeladte, da forsvinder Blændværket.

For det Første tog nemlig slet *ingen* af de sædvanlige Talere i Huset til Orde for Ministerens Anskuelse, og de andre, der paa en Maade erklærede sig enige med ham, gjorde det kun under den *vrang* Forudsætning, at Ministeren ingenlunde med sine lavere Folkeskoler vilde forebygge, men *forberede* den folkelige Høiskoles Virksomhed, saa *hans* Anskuelse af Latinskolen som tilstrækkelig Dansk, og af Høiskolenavnet som *altfor høit* til en *folkelig* Oplysningsanstalt, fandt ikke mindste Bifald, og det "ja, ja", der stad634fæstede med ham, at Rigsforsamlingen var den bedste Skole for Rigsdagen, maa da aabenbar bedømmes efter Ordsproget, at den ene Høflighed er den anden værd *Tog jeg ikke meget feil, da fandt Huset selv, jeg havde Ret i den lille Bemærkning, at det var dog nok ikke *der*, den folkelige Høiskole kunde eller skulde *holdes*, men netop der, den skulde bære sine Frugter, og jeg behøvede vist blot at have lagt et

lille Ord til, for at have vundet *lydeligt* Bifald..

For det andet maa man vide, at det temmelig afrundede "Bravo, Bravo", som efter Rigsdagstidenden kun skal have ledsaget mine *sidste* Ord, det var tvertimod det *første* Bravo, der lød i Forsamlingen, da jeg satte mig med de Ord, at om Ministeren end kunde vinde Slaget mod Nordens Aand og Danmarks Hjerter, saa vandt han dog derved hverken Danmarks Tak eller Danmarks Tillid*Saaledes faldt nemlig Ordene, og ei som de i Rigsdagstidenden er *afstumpede*.. De *andre* Bifaldsytringer, især fra de *udvendige* Tilhørere, maa derfor sættes ned hvor de faldt, ved mine sidste Ord om den Danske Høiskole: "det er et Folke-Ønske og vil blive et Folke-Ønske *til det opfyldes*".*De sidste *understregede* Ord, som slet ikke kan undværes, fattes vel i Rigsdagstidenden, men lød dog virkelig i Huset, og at det var *her*, de *udvendige* Tilhørere bemærkedes, det seer man jo paa Formandens Erindring.

Lægger man nu hertil, at min Anskuelse ikke blot af den Danske Høiskole, men af Underviisningsvæsenet 635i det Hele, fandt i en ædel Bonderøst det mest levende Bifald, da kan det vist ikke være tvivlsomt, til hvilken Side Lykken smilede og Vægtskaalen hældede, men vel kan det Hele synes for smaat og ubetydeligt at gjøre nogen Ophævelse over; thi det er dog vel intet Under, at naar en gammel Dansker paa den Danske Rigsdag spørger vor bedste Latiner, men som ogsaa er Latiner fra Top til Taa, hvor den Danske Høiskole bliver af, som Kongen lovede sit Folk, at da *Folke-Stemmen* igrunderen er paa *Spørgerens* Side; det er dog vel snarere et Under, at *Spørgsmaalet* er nødvendigt og kan, uden den lydeligste Mishag, faae saa udansk og ufolkeligt et Svar, som det, at den Danske Høiskole vilde være en "*Characteren af Danskhed monopoliserende* Underviisningsanstalt".*Hvem der anseer *dette* for *Dansk*, kan jo vist nok ikke savne Dansk "Tone og Farve" hos Latin-Skolen enten i Danmark eller *nogensteds!*

Hertil maa jeg imidlertid svare, at naar man blot tænker efter en Snor (principmæssig og regelret) paa *Folkeligheden* som det, der baade paa Jorden, i Maanen og paa alle Planeterne, om de er befolkede, maa giennemtrænge alle de Enkelte, og tænker ligedan paa *Modersmaalet*, som Folkelighedens nødvendige, i Livet uforbederlige Udtryk, da vil man finde det umueligt, at en stiv Latiner noget Øieblik kan være Minister for *Danmarks* Kirke- og Skolevæsen; men at, 636naar man tænker over Tilstanden, som den giennem Aarhundreder har været, og som den for Øieblikket er i Danmark, da finder man det ikke blot meget forklarligt, at det Danske Skolevæsen beherskes af den største Latiner, men at der allerede hører Mod til at mukke derover og Lykke til at finde mindste lydeligt Medhold, saa man maa være meget glad ved en lille Seier.

Vi skal nemlig betænke, at det Danske Folk først i Middelalderen hele trehundrede Aar maatte slæbe paa det Latinske Kirke-Aag, og har siden i trehundrede Aar slæbt paa det Latinske Skole-Aag i Forbindelse med det Tydske Kirke-Aag, og at Dansken ei har nogen gammel Læseverden, men har under Aaget først maattet stræbe at skabe sig en, saa det er alt store Ting, naar det nogenlunde lykkedes, saa Dansken nu med Seiershaab kan gjøre Opstand mod Tydsken og Latinen og afkaste det utaalelige Aag.

Det er derfor i sin Orden, at jeg er betragtet som en Vovehals, fordi jeg i en heelMenneskealder har gjort mig saa dristig at tænke, tale og skrive paa Danskernes Modersmaal, uden at bryde mig det mindste om alle Latinernes Modsigelse og spodske Anmærkninger, og uden at beile til Roes eller frygte for Last i Tydske Blade. Det er ligeledes i sin Orden, at jeg er udraabt for halvgal og betragtes af den Latinske Minister som en Taabe, fordi jeg vil have en fælles Dansk Oplysning og Dannelse i Landet, der skal agtes 637langt høiere end den Oplysning og Dannelse i en enkelt Retning, som Enkeltmanden kan have Lyst og Anlæg til; thi for Latinerne gives der kun to dannede Folkefærd, som begge er *døde* for længe siden, nemlig Græker og Romere; alle andre Folkefærd, og da især vi Nordboer (Hyperboræerne), er for dem, som for Romerne, Barbarer, hvoraf kun *de* kan blive dannede, der "glemme deres Folk og deres Faders Huus" over Græsk og Latin, saa naar et Folk nu faaer isinde at sætte *sit Modersmaal* øverst og efterstræbe en Dannelse, der blot paa det kan erhverves, da (per Jovem) styrter det samme Folk sig hovedkulds tilbage i Barbariet.

Men nu er det paa den anden Side en stor Lykke for det Danske Folk, at Det staaer ikke ene, men udgjør med Svenskere, Nordmænd og Islændere i Aand og Sprogart, en Heelhed, der paa Island har en gammel Læseverden, hvori alle Nordboer nemt kan indføres, og at Danskerne midt under al den Taalmodighed, hvormed de har slæbt paa de Fremmedes Aag, dog har bevaret en inderlig Kiærlighed til deres Modersmaal og en dyb Følelse for Nordens Kæmpeaand, som giennembrød alle Skranker i den høirøstede Skjaldesang, hvormed Danmarks Navn og Nordens Guder paany kom tillive. Da nemlig samtidig hermed Folke-Følelsen er vaagnet trindt om Land og udvikler daglig klarere den Bevidsthed, at selv det Guddommeligste nytter slet ikke et Folk, med mindre det kan røre sig frit paa deres 638Modersmaal og saaledes gaee levende ind i dem, og at Folket ingenlunde er til for at ringeagtes og afrettes af de Lærde, men at de Lærde er til for at ære og tjene Folket; nu begynder Danskerne at *kræve* en *folkelig* Oplysning og Dannelse paa Modersmaalet, som de Lærde ikke blot skal dele, men skal løfte til Skyerne og sætte en Ære i at fremme, og denne *levende* Begyndelse, endnu kun meget svag, som alt Menneskeligt fødes, er mig saa glædelig, at jeg alt længe har sunget om den, som Nornerne sang for Heltenes Vugge, og vil herefter tale for den, som Fosterfædrene i det *gamle* Norden talde for de Kongebørn, de havde at opelske.

Hvor Talen nemlig, som her, *ikke* er om en Oplysning og Dannelse, der skal glimre og være til Stads,

men om en Oplysning og Dannelse, der skal *virke* velgørende paa Menneskelivet til i en heel Folkekreds at føles gladere, vise sig ædlere og yttre sig klarere i alle Retninger, *her* giælder det først og sidst om, at der er *Liv* i Bestræbelsen og i alle *Midlerne* til Øiemedet, saa at selv den mindste Grad af Liv er glædelig, fordi "saalænge der er *Liv*, er der *Haab*". Kun forgæves udkrammer vi al vor Lærdom om Folkelivet, som en Green af Menneskelivets Flod, der har sine egne Enemærker at gennemkrydse og kvæge, og kun forgæves stræbe vi at overbevise de Boglærde om, at al deres Lærdom, Kundskab og Vidskab er kun en *639død* Skat, naar de ikke har deres Rod i Folkelivet og bære det Frugt; kun forgæves er det Alt, naar der ikke i Folkelivets eget *dunkle* Skjød undfanges og fødes en levende *Lyst* til et venligt *Lys*, til voxende Klarhed over sig selv og alle sine Rørelser, Vilkaar og Retninger; men om denne *Lyst*, der altid paa et vist Udviklingstrin, som nu paa vores, vil opkomme hos de bedstbegavede Folk, skal kvæles i Fødselen eller opelskes til en ved levende Fremskridt immer voxende, *folkelig* og *menneskelig* Oplysning og Dannelse, det beroer, med et Folk i det Store som med os alle i det Smaa, paa saa mange Lykketræf, at det altid maa findes tvivlsomt, til Tiden viser det. For mine Øine er nu *Lysten* til *folkelig* Oplysning og Dannelse i vort Norden, og især i Danmark, født under de allerlykkeligste Stjerner, og Stiftelsen i Sorø, med de store Midler og de rige Minder, byder ikke blot den Spæde en kongelig Vugge, men alt hvad der udenfra kan frede om dens Barndom, styre dens Skridt og fremme dens Væxt. Kun *derfor*, og hverken fordi jeg troer, man kan købe Aand for Penge, eller fordi jeg sætter Priis paa et pralende Høiskole-Navn, har jeg peget og peger stadig paa Sorøs før saakaldte Ridderlige Academie; thi jeg tvivler ikke engang om, at, ogsaa *uden* Sorøs Midler og til Trods for alle Latinske og Tydske Skolemestre, kunde og skulde den Danske og Nordiske Oplysning og Dannelse lykkes, til Gavn og Glæde for hele 640Folket og til Ære for Menneskeslægten, og det skader aldrig, om Folkeskolen baade synes og kaldes *lav*, naar den kun hæver Asers og Vaners Slægt saa høit, som det ligger i Arten at stævne, istedenfor, at de Tydsk-Latinske baade skryllende og pralende Høiskoler har bænket Nordens ædle Folkestammer, Gudernes og Heltenes Børn, saa lavt, som de kun ved alle sorte, unaturlige Konster kunde bringes til at synke!
